

BERDAQ BAQSI MEKTEBINEN SHIQQAN BAQSILARDIŇ ATQARIWINDAĞI QOSIQ NAMALAR

Bazarbaev Rasul

Folklor hám etnografiya tálim baǵdarı 1-kurs studentı

Qudenov Ruslan

Ilmiy basshi: Folklor hám etnografiya kafedrası oqıtıwshısı

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15732596>

Anotatsiya. Bul maqalada Berdaq baqsi mektebinen shiqqan baqsilardıń atqariwindaǵı qosiq namalar haqqında sóz etilgen.

Gilt sózler: muzika, mádeniyat, kórkem-óner, teks, nama, sázende.

MELODIES AND SONGS PERFORMED BY THE BAKHSHIS FROM THE BERDAQ BAKHSI SCHOOL

Annotation. This article discusses the melodies and songs performed by the bakhshis from the Berdaq bakhshi school.

Keywords: music, culture, art, text, melody, musician.

МЕЛОДИИ И ПЕСНИ В ИСПОЛНЕНИИ БАХШИ ШКОЛЫ БАХШИ БЕРДАК

Аннотация. В статье рассматриваются мелодии и песни в исполнении бахши школы бахши Бердак.

Ключевые слова: музыка, культура, искусство, текст, мелодия, музыкант.

Belgili alim Qabil Maqsetov “Dastanlar , jirawlar , baqsilar ” atli kitabında

Biz “Ashiq Nájep” dastaniniń Qaraqalpaqsha versiyasiniń payda bolıwın Berdaq baqsi atı menen baylanıstıradi ekenbiz, al qaraqalpaq xalıq poeziyasındaǵı “Qız Munayım” atlı qosıqtı onıń qaraqalpaqsha orginal teksti menen namasında shubhasız Berdaq baqsi atına ótkeriwge boladı . Usı qosıqtıń tekstinde , namasında Berdaqtan úlgi bolıp Hurlımangá jetken . Hurlıman bul qosıqtı ózinshe jetilistirip Qarajangá miyras etip qaldırǵan . Qarajan baqsiniń ózide bul qosıqtıń sózinde, namasında birinshi aytqan Berdaq bolǵan anamız sóy dep aytatuǵın edi. Al Hurlıman bolsa ózinshe bir usıl menen aytatuǵın edi, dep maqullaytuǵın edi. Al óziniń aytqan “Qız Munayı” namasın solardıń úlgisi dep tastıyıqlaytuǵın edi. Qarajan baqsiniń aytıwına qaraǵanda Hurlıman bir neshe namalarda qosıq aytqan, biraq onıń eń jaqsı kórgen namaları “Qız Munayım” “Sanalı keldi” bolǵan.

Hurlımannıń eń jaqsı kórip aytatuǵın dastanlariniń biri “Góroǵlı” dastaniniń “Bázirgen”, “Qirmandalı” bólimleri bolǵan.

Berdaq baqsi mektebine harakterli bolǵan batırlıq, mártlik doslıqtı jırlaw Hurlımannıń repertuarında “ Bázirgen ” dastaniniń Qarajan baqsiniń eslewinde “ Bázirgen ” dastanında ayılatuǵın Aysultannıń “Bunnan keter bolsam ata Bázirgen diydar qiyametke qalsa náylermen ǵısh jigıtlar , Bázirgendı náyleđinız” , “Baslı meni qanxorimniń eline” , “Góroǵlını bilermiseń ” , “Aǵam topraq bolǵan jayǵa jetistim” degen qosıqların, sondayaq Góroǵlınıń “On segiz arshın at mindim , attan armanım qalmadı ” , “Zor Bázirgenge ushradı , “Námárt Góroǵlı men boldım” , “Yıǵlama Aysultan aǵań bolayın ” , Bázirgenniń “ Márt oǵlıman, “ Bir basqa bir ólim bardı, qosıqların Hurlıman jan endirip aytatuǵın bolǵan .

“Qirmandáli” dastanidağı qara sóz benen qosıqlardida Hurliman kóterińki yosh benen aytatuǵın bolǵan. Ashıqlıq, mártlik, sózge sheshenlik, sázendelikti, hátte qızlardıń palwanlıǵın sóz etetuǵın bul dastan Hurlımangá ayırıqsha unaǵan. Batır qız, sheshen qız, shayır qız, sázende qız Hurlımanniń ideyası bolǵan .

Berdaq baqsı mektebi dástúri menen ushlasıp atırǵan sabaq bar .

Dastannın bul bólimindegi Góroǵlınıń awzınan aytilatuǵın “ Bizge nazlı yardan xabar kelipti, nazlı yar suw ber isheli” , “O Qumar kózli yar kórindi” , “Ópsem lábiń qanaqana” , “Qanat baylap uship keldim ” , “ Bergen wádeń push boldima” , “ Ne derseń” , Aǵa Yunustıń “ Alsań násiyatim ketme Góroǵlı ” Qirmandalıńıń “Túsh óziń suwdan ishe ber ” Ashıq Aydınnıń “ Wáde etken gel yarım, iqrara kózim tústi “ qosıqları Hurlımanniń eń jaqsı kórip aytatuǵın qosıqları bolǵan , ol bul qosıqlardı ózine tán , basqa baqsılarga usatpastan óz awılına sheberlik penen atqarǵan .

Hurlımanniń repertuwarında birqansha dástanlar , qosıqlar , namalar , bolǵan bolıwı múmkin . Bul waqıtı menen izertleniwi kerek . Hurliman Berdaq baqsı mektebiniń iri wákili, Berdaqtıń baqsıshılıq dástúrin tikkeley dawam etiwshi óziniń epikalıq repertuwarınıń tereń xalıqlıq baǵdarı menen qaraqalpaq baqsıshılıq iskustvasına úlken úles qosqan baqsı.

Óziniń repertuwarı menen tikkeley Berdaqtıń ustazlıǵında hám jaqınnan kómeginde miynetkesh xalıqtı joqarı estetikeliq sezimlerge tárbiyalawdaǵı Hurlımanniń baqsıshılıq xızmetleri xalqımızdıń yadında mángi saqlanadı . Buǵan dálil : Balası Qarajan baqsını ullı ataqlı baqsı dárejesine jetkerip tárbiyalawı hám xalqımızdin suykli n baqsısı bolıp jetilisiwinde hám Qarajan baqsınıń ataqlı sazende hám baqsı Aytjan Xojalepesovti xalıq súygen sazende hám baqsı bolıp taniliwinde ustazlıq etkenin xalıqımız olardıń baqsıshılıq ónerinen shertken sazınan jaqsı bileli .

Xalıq shayırlarınıń Berdaqtı táriyplewleri

Qaraqalpaq xalqında , sonıń ishinde shayırlarımızda xalqımızdıń súykli ullarınıń biri retinde Berdaqtıń atın barmulla ulıǵlaǵanı bizge belgili .

Berdaq edi shayırlardıń danası ,

Sózine iyildi adam balası .

Yamasa : Neshshe sózler ayttı qorıqpay zalimnan ,

Shayırlıqta ótpes Maqtumquli onnan, - dep Berdaqtıń qaraqalpaq xalqına eń qadırlı shayıır ekenligin aytqan edi .

“Qırǵzdıń Alatawında shoqqılar kóp. olardıń birewleri biyik bolsa , basqaları onnanda biyik . Xalqımız usı bálent shoqqılardı

“Tuǵ shoqqı” , yaǵniy “Tuw shoqqı” , - dep ataydı . Berdaqta kóp milletli tuwisqan ádebiyatımızdıń tuw shoqqılarınıń biri” – dep bahalaǵan edi . Berdaqtıń shıǵarmaları 1940 – jıldan baslap baspa sózde jariq kóre basladı.

Kele – kele Berdaqtıń dóretpeleri Ózbek, qırǵız, qazaq, túrkmen, rus, gruzin, tatar , noǵay, bashqurt hámde basqa xalıqlar tillerine awdarıldı

Qaraqalpaq xalıq shayıır Abbaz Dabıylov “Berdaq haqqında qos qosıq”, (1950), S. Nurimbetov “Berdaq shayıır” , (1950) atlı qosıqların al

J . Aymurzaev “ Berdaq ” atli muziykali dramani dóretti . Sonday–aq Ibrayim Yusupov, T Jumamuratov, Nawriz Japaqov hám taǵı’ basqa kóplegen shayirlarda Berdaqti táripledi .

Abbaz Dabilov

Xaliq ushin jirladiń hár túr sóz benen ,

Qiyalap kóp qarap alǵır kóz benen ,

Ájiniyaz , Berdaqtan qalǵan iz benen ,

Qsiq stillerin tapqan shayirsań

- dep Berdaqti bárshe Qaraqalpaq shayirlardıń ustazi sipatında táriypleydi .

Shayirdiń “Berdaqqa” atli shıǵarması -áńǵ- qatardan ibarat bolıp , onıń:

Sari kirpik shapan , belinde túrme ,

Ayaqta aq pushta , basta shógirme ,

Súwrette shekelep, duwtari bizge ,

Ózi shıqti qalem bolıp Berdaqtiń – degen qosıq qatarlarinan

Berdaq oyi , Berdaq obrazi , kóz aldińa keledi .

“Ala Moynaq duwtar , gúmis shaptırǵan ,

Bes barmaqqa on tórt perde tuttırǵan ,

Namaları tistiń suwin juttırǵan ,

Shákirtleri toyǵa keldi Berdaqtiń .

Shákirt dep oylamań Japaq , Eshjandi ,

Aytip tur Berdaqtan qalǵan dástandı ,

Jańlatıp hawazi , jerdi aspandı ,

Aqlıǵı’ Qarajan bizde Berdaqtiń .

Sonday – aq qaraqalpaq shayirlari ishinen S. Nurimbetovta Berdaqqa arnap “Berdaq” poemasin dóretti. Usi poema Berdaq tuwralı jazılǵan kólemli shıǵarmalardıń bolıp esaplanıladı. Qyasi jazıwshi, shayir shıǵarmaların oqıp qarasaqta, Berdaq tuwralı pikir aytpaǵan, onıń ádebiy miyrasinan nár almaǵan sóz zergerin tabıw qiyin. Olardıń barlıǵınıńda Berdaqti ustaz , kórkem sózdiń sheberi , dep bahalaydı .

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. «Jiraw namalari» Qarqalpaqstan baspası 1991j
2. «Japaq baqsı Shamuratov qosıqları hám namalari» Qaraqalpaqstan mádeniyati gazetasi Nókis 1992j.
3. Qabıl Maqsetov «Qaraqalpaq xalqınıń kórkem awız eki dóretpeleri» N. «Bilim» 1996j.
4. Q.Maqsetov «Baqsı jirawlar» kitabı
5. Apraksina O. «Metodika muzikal’noy vospitanie» M.1983
6. N.Musabekov «Muzika tárbiyası» T.1983.